

**Krzysztof Kaczmarek**

**STAN OCHRONY TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ LUDÓW  
PIERWOTNYCH W POLITYCE UNII EUROPEJSKIEJ NA  
PRZYKŁADZIE PÓŁNOCNEJ SKANDYNAWII**

**STATE OF THE PROTECTION OF ABORIGINAL PEOPLE'S  
CULTURAL IDENTITIES IN THE POLITICS OF EUROPEAN UNION  
WITH AN EXAMPLE OF NORTH SCANDINAVIA**

Saamowie to najstarsza grupa etniczna Europy Północnej, a ich tożsamość kulturowa jest bogactwem całego kontynentu. Ze względu na brak źródeł pisanych ich najdawniejsza historia jest nieznana i najprawdopodobniej taka pozostanie<sup>1</sup>.

Powszechnie zakłada się, że pierwszym opisem mieszkańców dzisiejszej Finlandii jest wzmianka o ludzie Fenni, pochodząca z „Germanii” rzymskiego historyka Tacyty<sup>2</sup>, oraz że Fenni to nie przodkowie dzisiejszych Finów<sup>3</sup>, ale Saamów.

Współcześnie większość przedstawicieli tej nacji zamieszkuje Laponię – krainę obejmującą najbardziej na północ wysunięte obszary Norwegii, Szwecji i Finlandii oraz większość należącego do Rosji Półwyspu Kolskiego. Od nazwy krainy geograficznej Saamowie są często nazywani Lapończykami. Nazwa ta jednak jest dla nich pejoratywna. Obecnie Saamowie posługują się silnie zróżnicowaną wewnątrznie grupą języków saamskich. Należą one do uralskiej rodziny językowej<sup>4</sup>. Językowo Saamowie są więc spokrewnieni z Finami, Estończykami czy Węgrami. Jednak pokrewieństwo to może wynikać z do-

---

<sup>1</sup> Ł. Okulicz-Kozaryn, *Finowie zachodni*, Warszawa, 1993, s. 7–12, 19–27.

<sup>2</sup> P.K. Tacyt, *Germania*, tłum. T. Płóciennik, Poznań 2008.

<sup>3</sup> T. Cieślak, *Historia Finlandii*, Łódź 1983, s. 16.

<sup>4</sup> P. Hajdú, *Narody i języki uralskie*, Warszawa 1971, s. 290.

minującego wpływu języka fińskiego, a nie ze wspólnego pochodzenia tych ludów<sup>5</sup>.

Saamowie są obecnie jedynym ludem pierwotnym zamieszkującym Europę, a zachowanie ich tożsamości kulturowej jest istotne dla wszystkich mieszkańców kontynentu<sup>6</sup>. Ze względu na liczebność i potencjał ekonomiczny Saamowie podlegają szczególnemu traktowaniu w Unii Europejskiej. Pierwsze zapisy w prawie wspólnotowym dotyczące autochtonicznych mieszkańców arktycznych regionów Unii Europejskiej pojawiły się po przystąpieniu do Wspólnoty Szwecji i Finlandii. Protokół 3 Traktatu z Korfu zobowiązał państwa członkowskie do podjęcia wszystkich niezbędnych środków w celu wspierania tradycyjnego trybu życia Saamów, w tym hodowli reniferów, używania języków saamskich i ochrony zasobów naturalnych terenów tradycyjnie przez ten lud zamieszkałych. Ochrona tradycyjnych źródeł utrzymania pierwotnych mieszkańców północnej Skandynawii została określona w sposób jednoznaczny w art. 1 tego protokołu: „Bez uszczerbku dla postanowień Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, wyłączne prawa do hodowli renów na tradycyjnych obszarach Saami mogą zostać przyznane tylko ludowi Saami”<sup>7</sup>. Zapis taki był niezbędny, ponieważ od wieków życie mieszkańców północnej Skandynawii jest związane z przemierzającymi tamte tereny stadami reniferów. Dopuszczenie obcego kapitału do hodowli reniferów mogłoby zmarginalizować rolę Saamów w gospodarce Laponii i pozbawić ich środków utrzymania. To z kolei spowodowałoby, iż w bardzo szybkim tempie kultura tego ludu uległaby zupełnemu zanikowi. Również niekontrolowana, przemysłowa hodowla tych zwierząt mogłaby zakłócić równowagę biologiczną całej Europy Północnej.

Jednak współczesne rolnictwo Laponii to nie jedynie podążanie za stadami reniferów, rybołówstwo i pozyskiwanie runa leśnego. Występują tam również gospodarstwa rolne w tradycyjnym znaczeniu. Jednak warunki klimatyczne północnej Skandynawii są skrajnie trudne i bez wsparcia z zewnątrz gospodarstwa rolne nie byłyby w stanie przetrwać. Również pomoc dla nich została

---

<sup>5</sup> A. Aikio, *Entymological nativization of loanwords. A case of Saami and Finnish*, [w:] *Saami Linguistics*, red. I. Toivonen, D. Nelson, Amsterdam 2007, s. 40–44.

<sup>6</sup> Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego *Unia Europejska a region arktyczny*, KOM(2008) 763 wersja ostateczna, Bruksela 2008.

<sup>7</sup> *ACT concerning the conditions of accession of the Kingdom of Norway, the Republic of Austria, the Republic of Finland and the Kingdom of Sweden and the adjustments to the Treaties on which the European Union is founded, Contents*, Dz.U. C 241, 29/08/1994, s. 9–404.

zagwarantowana w traktacie akcesyjnym Szwecji i Finlandii do Unii Europejskiej. Art. 142 pkt 1 tego traktatu brzmi: „Komisja zezwoli Finlandii i Szwecji na przyznawanie długoterminowej pomocy krajowej mającej na celu zapewnienie, by działalność rolnicza utrzymywała się w określonych regionach. Regiony te powinny obejmować obszary rolnicze położone na północ od 62 równoleżnika i pewne przyległe obszary leżące na południe od niego i o podobnych warunkach klimatycznych, powodujących szczególne utrudnienia działalności rolniczej”<sup>8</sup>.

Szczególne traktowanie obszarów zamieszkałych przez Saamów prowadzących tradycyjny tryb życia zostało potwierdzone w art. 174 wersji skonsolidowanej Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zmienionego Traktatem lizbońskim, który brzmi: „W celu wspierania harmonijnego rozwoju całej Unii rozwija ona i prowadzi działania służące wzmocnieniu jej spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. W szczególności Unia zmierza do zmniejszenia dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów oraz zacofania regionów najmniej uprzywilejowanych. Wśród regionów, o których mowa, szczególną uwagę poświęca się obszarom wiejskim, obszarom podlegającym przemianom przemysłowym i regionom, które cierpią na skutek poważnych i trwałych niekorzystnych warunków przyrodniczych lub demograficznych, takim jak najbardziej na północ wysunięte regiony o bardzo niskiej gęstości zaludnienia oraz regiony wyspiarskie, transgraniczne i górskie”<sup>9</sup>.

Liczebność populacji Saamów jest trudna do określenia. Część z nich wciąż prowadzi tradycyjny styl życia związany z polowaniem, rybołówstwem i przede wszystkim z hodowlą na półswojonych reniferów. Pozostali porzucili styl życia przodków i często migrując zasymilowali się z innymi narodami krajów skandynawskich. Wiadomo jedynie, że na terenie całej Laponii mieszka mniej niż 100 000 Saamów<sup>10</sup>. Wielu z nich nie posługuje się żadnym z języków saamskich<sup>11</sup>. Obecnie Saamowie nie są dyskryminowani ze względu na język w żadnym z krajów, w których zamieszkują. We wszystkich państwach istnieje

<sup>8</sup> Ibidem.

<sup>9</sup> Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej nr 2008/C 115/01 z dnia 9 maja 2008 roku, *Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*.

<sup>10</sup> S. Hassler, P. Sjolander, A.J. Ericsson, *Construction of a database on health and living conditions of the Swedish Sami population*, [w:] *People and settlements in north – ethnicity, identity and boundaries in the light of history*, red. P. Lantto, P. Skold, Umea 2004, s. 107–124.

<sup>11</sup> Współcześnie znajomość bądź nie języka przodków nie determinuje przynależności narodowej lub etnicznej. Sytuacja taka ma miejsce między innymi w przypadku rdzennych mieszkańców obu Ameryk, Irlandczyków czy Serbołużyczan.

możliwość nauczania w językach saamskich. Jednak brak ograniczeń formalnych nie wystarcza. Obecnie wszystkim językom saamskim grozi wymarcie. Znajdują się one w „Czerwonej księdze zagrożonych języków” UNESCO. Stopień zagrożenia tych języków może zobrazować liczba osób posługujących się nimi:

- język południowolapoński – według różnych źródeł posługuje się nim około 500 osób;
- język ume – poniżej 10 osób znających ten język;
- język pite – zna go około 20 osób w wieku powyżej 50 lat;
- język lule – posługuje się nim około 2000 Saamów zamieszkujących pogranicze Szwecji i Norwegii;
- język północnolapoński – najmniej zagrożony wymarciem spośród języków saamskich; zna go około 30 000 osób;
- język skolt – posługuje się nim poniżej 300 osób w Finlandii i kilka osób w Rosji;
- język inari – około 400 posługujących się nim Saamów zamieszkuje gminę Inari leżącą w środkowej części fińskiej Laponii;
- język kildin – zna go około 500 Saamów mieszkających na Półwyspie Kolskim;
- język ter – obecnie posługuje się nim 6, a zna go 11 Saamów mieszkających na północno-wschodnich obrzeżach Półwyspu Kolskiego;
- język akkala – język wymarły; ostatni znający go człowiek zmarł w 2003 roku<sup>12</sup>.

Powyższe zestawienie nie zawiera języków wymarłych przed końcem XX wieku.

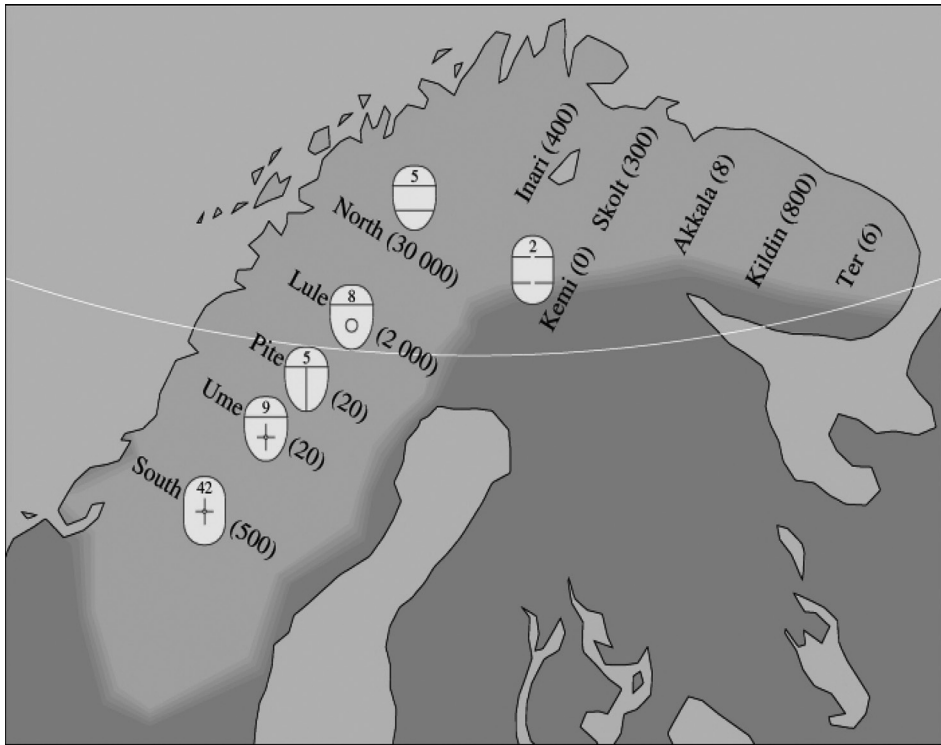
Wielu języków saamskich prawdopodobnie nie da się uratować. Istnieją jednak duże szanse rewitalizacji przynajmniej niektórych z nich. Aby jednak było to możliwe niezbędne jest zebranie możliwie dużej ilości materiałów lingwistycznych, etnograficznych i kulturowych<sup>13</sup>.

---

<sup>12</sup> Atlas języków zagrożonych UNESCO dostępny na witrynie internetowej: <http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/index.php> (dostęp: 8.02.2013).

<sup>13</sup> Same dane lingwistyczne nie są wystarczające, szczególnie w przypadku badań nad językami ludów pierwotnych, zob. А.М. Бутылева, *Саамский язык и мышление саамского народа (к постановке проблемы соотношения языка и мышления)*, Народы севера и северные поселения: ассимиляция и этническая самобытность: всерос. науч.-практ. конф., 9–10 июня 2008 г., Мурманск 2008, s. 207–210.

Rysunek 1. Mapa występowania języków saamskich. W nawiasach podano przybliżoną liczbę użytkowników danego języka



Źródło: norweska witryna internetowa zawierająca informacje o kulturze ludu Saami: <http://old.no/samidrum/> [dostęp: 18.02.2013].

Polityka Unii Europejskiej wobec Saami opiera się na włączaniu do wszelkich aspektów swojej polityki wewnętrznej i zewnętrznej treści zawartych w przyjętej przez Organizację Narodów Zjednoczonych Deklaracji praw ludów tubylczych. W latach 2007–2013 Unia Europejska przeznaczyła 1,14 mld euro (1,98 mld z uwzględnieniem wkładów krajowych) na ochronę warunków życia i tożsamości kulturowej ludności autochtonicznej północnych obszarów Europy. Kwota ta jest przeznaczona na realizację inicjatyw kulturowych, tworzenie infrastruktury, ochronę środowiska naturalnego i badania naukowe. W wielu z tych inicjatyw partnerami są kraje niebędące członkami Unii Europejskiej: Norwegia, Federacja Rosyjska, Grenlandia, Islandia i Kanada<sup>14</sup>.

<sup>14</sup> Komisja Europejska, Wysoki przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki

Obszary arktyczne to obecnie jedne z najmniej zniszczonych działalności człowieka terenów przyrodniczych na półkuli północnej. Znajdują się tam jednocześnie złoża surowców naturalnych, którymi zainteresowane są państwa uprzemysłowione. Jednak niekontrolowana i rabunkowa ich eksploatacja może doprowadzić do zniszczenia środowiska przyrodniczego, a co za tym idzie do zachwiania równowagi biologicznej na całym świecie. Degradacja przyrody arktycznej to z kolei zagrożenie dla istnienia ludów tubylczych zamieszkujących te obszary – w tym Saamów. Dlatego też Unia Europejska dąży do zrównoważonych działań przemysłowych w Arktyce. Brane są jednocześnie pod uwagę dążenia państw spoza tego regionu do eksploatacji arktycznych zasobów naturalnych<sup>15</sup>. Współczesny świat staje się coraz bardziej energochłonny przy jednoczesnym niedoborze odnawialnych źródeł energii. W związku z tym można przypuszczać, że wysoko uprzemysłowione państwa będą dążyły do jak największego udziału w złożach arktycznych<sup>16</sup>.

Obecnie instytucją mającą największy wpływ na kształtowanie decyzji w odniesieniu do Arktyki jest powołana w 1996 roku w Ottawie Rada Arktyczna. Członkami tej organizacji jest osiem państw arktycznych: Dania, Finlandia, Islandia, Kanada, Norwegia, Rosja, Szwecja i USA. Cztery państwa mają status stałych obserwatorów: Polska, Wielka Brytania, Niemcy i Holandia<sup>17</sup>. Wśród ubiegających się o status stałego obserwatora przy Radzie Arktycznej jest między innymi Komisja Europejska<sup>18</sup>. W obszarze zainteresowań Rady Arktycznej znajdują się nie tylko sprawy gospodarcze, ale również kulturowe.

---

bezpieczeństwa WSPÓLNY KOMUNIKAT DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY, *Kształtowanie polityki realizowanej przez Unię Europejską w regionie Arktyki: postępy poczynione od 2008 r. i dalsze działania* /\* JOIN/2012/019 final \*/, 52012JC0019.

<sup>15</sup> *Zrównoważona polityka UE na dalekiej północy*, Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 stycznia 2011 roku w sprawie zrównoważonej polityki UE na dalekiej północy (2009/2214(INI)), Dz.U. C 136 E, 11/05/2012, s. 71–81.

<sup>16</sup> Zyski z eksploatacji złóż Arktyki są zawarte w planach przyszłych wpływów budżetu Chin, zob. M. Humpert A. Raspotnik, *From 'Great Wall' to 'Great White North': Explaining China's politics in the Arctic*, s. 1–9, opublikowane na witrynie internetowej European Geo strategy: <https://mysu.susqu.edu/personal/rusek/news/Saved%20Articles/Long-Post-2.pdf> [dostęp: 10.02.2013]. Prawdopodobnie w Arktyce znajduje się 30% światowych złóż gazu ziemnego i 13% złóż ropy naftowej, zob.: H.A. Conley, *A New Security Architecture for Arctic. An American Perspective*, „Center for Strategic and International Studies”, styczeń 2012.

<sup>17</sup> Witryna internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej: [http://www.ms.gov.pl/pl/polityka\\_zagraniczna/organizacje\\_miedzynarodowe/inne\\_org\\_miedzynarodowe/rada\\_arktyczna](http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/organizacje_miedzynarodowe/inne_org_miedzynarodowe/rada_arktyczna) [dostęp: 10.02.2013].

<sup>18</sup> Ibidem.

Jednym z priorytetów jej działania jest ochrona tożsamości kulturowej i języków ludów tubylczych zamieszkujących północne obrzeża Ameryki Północnej, Azji i Europy<sup>19</sup>.

Troska Unii Europejskiej o ludy tubylcze Europy Północnej wyraża się między innymi poprzez finansowanie programów mających na celu wspomaganie ich ochrony.

Program współpracy transgranicznej pomiędzy Szwecją, Finlandią i Norwegią „Interreg IV A North” został zatwierdzony przez Komisję Europejską 12 grudnia 2007 roku. Przewidywany czas realizacji projektów w ramach „Interreg IV A North” to lata 2007–2013. Program ten opiera się na pięciu priorytetach:

1. rozwój gospodarki;
2. badania naukowe i edukacja;
3. funkcjonalność regionu;
4. Sápmi – nieograniczony rozwój;
5. wsparcie techniczne<sup>20</sup>.

Priorytet czwarty dotyczy wsparcia dla zachowania tożsamości kulturowej ludu Saami. W ramach jego realizacji realizowane były następujące projekty:

- „Kultura i język Saami w przedszkolu i szkole”. Celem tego projektu było zainicjowanie odnowy języka i tradycji Saami poprzez przygotowywanie podręczników do matematyki w języku Saami i nauczanie tego przedmiotu z perspektywy ich kultury. Okres realizacji projektu to 1 kwietnia 2008–30 kwietnia 2010 roku. Całkowity budżet wyniósł 278 408 euro<sup>21</sup>.
- „Zachowanie słownictwa języka Pite”. Głównym celem tego projektu było zachowanie jak największej ilości słów (w założeniach 8 do 10 tysięcy) z ginącego języka Pite i na tej podstawie stworzenie podręcznika do jego nauki. W chwili rozpoczęcia realizacji projektu język ten znało mniej niż 20 osób. Całkowity budżet tych działań wyniósł 152 180 euro<sup>22</sup>.

<sup>19</sup> T. Barry, *Linguistic diversity*, Akureyri 2010, s. 99–101, witryna internetowa Rady Arktycznej: <http://www.arctic-council.org/index.php/en/arctic-peoples/languages/176-linguistic-diversity> [dostęp: 10.02.2013].

<sup>20</sup> Oficjalna witryna internetowa programu operacyjnego „Interreg IVA North”: <http://www.interregnord.com/en.aspx> [dostęp: 11.02.2013].

<sup>21</sup> *Project portfolio INTERREG IVA North*, oficjalna witryna programu operacyjnego „Interreg IVA North”: <http://www.interregnord.com/media/51424/project%20portfolio%20eng%2012-10-31.pdf> [dostęp: 11.02.2013], s. 119.

<sup>22</sup> Ibidem, s. 120.

- „Saemesth dle! (SamS)”. W ramach realizacji tego projektu organizowane były obozy językowe dla młodzieży chcącej pogłębić znajomość języka południowolapońskiego. W trakcie tych obozów były również prowadzone zajęcia przygotowujące nauczycieli do prowadzenia zajęć szkolnych w języku południowolapońskim. W dalszej perspektywie działania te mają przyczynić się do rewitalizacji tego języka. Przed rozpoczęciem prac nad projektem przeprowadzono badania, których wynik potwierdził zapotrzebowanie na prowadzenie zajęć szkolnych w języku Saami Południowych. Problemem była jednak zbyt mała ilość nauczycieli posługujących się tym językiem. Projekt był realizowany w okresie 1 kwietnia 2008–31 marca 2011 roku, a jego całkowity budżet wyniósł 731 979 euro<sup>23</sup>.
- „Przestrzeń Saami od wewnątrz”. W ramach tego projektu zbierano wszelkie materiały dotyczące historii, kultury i języka Saamów Południowych. Zebrane i udokumentowane informacje mają służyć jako baza do zachowania tożsamości narodowej kolejnych pokoleń Saami. Badane i dokumentowane są również związki tożsamości kulturowej tego ludu z przyrodą. Projekt był realizowany od 1 czerwca 2008 do 31 grudnia 2010 roku, a całkowity jego budżet to 1 798 328 euro<sup>24</sup>.
- „Parlamentarna Konferencja Młodzieży Saami 2008”. W realizacji tego projektu brały udział parlamenty Saamów z Norwegii, Szwecji i Finlandii. W ramach konferencji odbywały się spotkania grupy około 120 osób narodowości Saami z Norwegii, Szwecji, Finlandii i Rosji. Saamowie biorący udział w spotkaniach były w wieku od 16 do 30 lat. Głównym celem była aktywizacja polityczna młodzieży w celu przygotowania jej do przejścia w przyszłości odpowiedzialności za wszelkie decyzje dotyczące przestrzeni życiowej Saami. Projekt był realizowany od początku kwietnia 2008 do końca kwietnia 2009 roku. Całkowity budżet wyniósł 126 009 euro<sup>25</sup>.
- „Młodzież Saami”. Celem tego projektu było utworzenie transgranicznej sieci współpracy pomiędzy młodymi Saami w celu wymiany kulturalnej i większego poczucia przynależności etnicznej. Ma się to przyczynić do przetrwania tożsamości kulturowej Saami. Czas realizacji to 1 maja 2009 do 30 kwietnia 2011 roku. Całkowity budżet: 450 692 euro<sup>26</sup>.

---

<sup>23</sup> Ibidem, s. 121.

<sup>24</sup> Ibidem, s. 122.

<sup>25</sup> Ibidem, s. 123.

<sup>26</sup> Ibidem, s. 124.



- „Ponadgraniczna kultura Skolt Saami”. Większość Skolt Saami mieszka poza ojczyznę swoich przodków. Wielu z nich nie zna języka Skolt, a na skutek asymilacji zanika ich tożsamość kulturowa. Celem projektu było stworzenie możliwości spotkań mieszkających poza Laponią przedstawicieli Skolt Saami. Spotkania te odbywały się zazwyczaj latem. W ramach projektu opracowywano również sposoby pomocy dla przedstawicieli ludu Skolt, chcących wrócić na ziemię swoich przodków. Projekt był realizowany w czasie 1.01.2010–30.06.2012 roku, jego budżet wyniósł 974 368 euro<sup>27</sup>.
- „Nowy Teatr Mniejszości na Północnych Obrzeżach”. Celem projektu była pomoc dla osób tworzących przedstawienia teatralne w języku Saami poprzez partycypowanie w kosztach przedstawiień i profesjonalne, stojące na wysokim poziomie szkolenia<sup>28</sup>.
- „Ovttas! Rozwój języka Saami w przedszkolach i szkołach w dolinie rzeki Tana”. Celem projektu było zacieśnienie współpracy pomiędzy przedszkolami i szkołami leżącymi w dolinie rzeki Tana, w których zajęcia są prowadzone w języku Saami. Projekt ten był realizowany od 1 listopada 2009 do końca października 2012 roku. Całkowity budżet to kwota 817 445 euro<sup>29</sup>.
- „Rodzima przedsiębiorczość”. Celem projektu był rozwój relacji biznesowych pomiędzy rodzimymi przedsiębiorcami w celu wzmocnienia gospodarki na obszarach zamieszkałych przez Saami. Rozwój gospodarki zwiększa dochody mieszkańców północnej części Półwyspu Skandynawskiego i hamuje jego dalsze wyludnianie się. Projekt ten był realizowany w okresie: od 5.06.2010 do 31.12.2011 roku, a jego całkowity budżet wyniósł 953 298 euro<sup>30</sup>.
- „Wiedza ekologiczna kobiet hodowców reniferów”. Celem projektu było zbieranie danych o sposobach korzystania z zasobów przyrody w sposób nieniszczący tych zasobów. Wiedza ta jest zakorzeniona w kulturze Saamów. W ramach projektu miały miejsce spotkania, na których wymieniało doświadczenia. Rozmowy odbywały się w języku Saami<sup>31</sup>.

---

<sup>27</sup> Ibidem, s. 125.

<sup>28</sup> Ibidem, s. 126.

<sup>29</sup> Ibidem, s. 127.

<sup>30</sup> Ibidem, s. 128.

<sup>31</sup> Ibidem, s. 129.

- „Rozwój przedsiębiorczości na terenach zamieszkałych przez Saami”. Głównym celem projektu jest promocja tradycyjnych produktów Saami na rynku wewnętrznym i zewnętrznym. Realizacja projektu rozpoczęła się 1 marca 2011 roku, a jego zakończenie jest planowane na 28 lutego 2014 roku. Przewidziany całkowity budżet to 823 213 euro<sup>32</sup>.
- „W granicach i poza nimi. Długoterminowe zmiany w społeczeństwie Saami”. W ramach projektu prowadzone są badania nad historią kultury i języków Saami od czasów najdawniejszych do współczesności. Dofinansowywane są prace archeologiczne badające historię ludów, których życie było ściśle związane z reniferami. Badaniom podlega również społeczeństwo nomadów przebywających w czasach najdawniejszych na terenach, gdzie występuje obecnie język Lule. Wyniki tych badań pozwalają przypuszczać, iż na tych obszarach zetknęły się co najmniej dwie kultury hodowców reniferów: Saamowie i przedstawiciele bliżej nieznanego ludu. Realizacja projektu rozpoczęła się 1 stycznia 2012 roku, a planowany czas zakończenia to 30 czerwca 2014 roku. Przewidziany budżet to 411 917 euro<sup>33</sup>.
- „Południowi Saami – ziemia i historia”. Projekt ten ma na celu zbadanie i udokumentowanie historii Saami Południowych. Badania te są prowadzone we współpracy z ośrodkami naukowymi ze Szwecji i z Norwegii. Analizie podlegają zarówno badania archeologiczne, jak i dokumenty archiwalne. Badaniu podlegają również historyczne aspekty życia Saamów niezwiązane z hodowlą reniferów, takie jak: rybołówstwo, myślistwo i rolnictwo. Realizację projektu rozpoczęto 1 stycznia 2012 roku, a jego zakończenie planowane jest na 30 czerwca 2014 roku. Całkowity budżet to 1 369 001 euro<sup>34</sup>.
- „Język Saami – opowieść trzech pokoleń”. Głównym celem projektu jest organizowanie spotkań osób Saami w różnym wieku i mówiącymi różnymi językami Saami w celu wymiany doświadczeń i zwiększania poczucia przynależności do tego ludu. Projekt ma również na celu promowanie nauki języków Saami. Jego realizacja rozpoczęła się 1.06.2012 roku, a przewidywany czas zakończenia to 31.05.2013 roku. Całkowity budżet: 149 000 euro<sup>35</sup>.

---

<sup>32</sup> Ibidem, s. 130.

<sup>33</sup> Ibidem, s. 131.

<sup>34</sup> Ibidem, s. 132.

<sup>35</sup> Ibidem, s. 133.

- „Oarjehieibma”. Celem tego projektu jest opracowanie wspólnego dla wszystkich Saami systemu nauki hodowli reniferów. Program ten ma być oparty na tradycyjnej wiedzy tego ludu<sup>36</sup>.
- „SÁFÁ 2”. Celem tego projektu jest stworzenie i zabezpieczenie dla przyszłych pokoleń dokumentacji dotyczącej wszystkich języków Saami<sup>37</sup>.
- „Indigee 2”. W ramach tego projektu ma powstać transgraniczna sieć współpracujących ze sobą przedsiębiorstw. Ma to na celu podniesienie ich konkurencyjności i zwiększenie dochodów młodych Saami. Dzięki temu zwiększy się prawdopodobieństwo, iż pozostaną oni na ziemiach swoich przodków, a szanse przetrwania ich języka i kultury znacznie się podniosą<sup>38</sup>.
- „Njalle – rihepestibie, żywność na południe”. Główny cel projektu to promowanie żywności Saami produkowanej tradycyjnymi, ekologicznymi metodami. Okres realizacji projektu to 15.10.2012 – 30.6.2014 roku. Całkowity budżet to 280 247 euro<sup>39</sup>.
- „Wstępne studium dotyczące rozwoju języka Saami w szkolnictwie w dolinie rzeki Tana / Sámi giella – ja skuvlaovdádeapmi Deanuleagis”. W ramach projektu prowadzone były badania nad rozwojem społeczności Saami, wzmocnieniem pozycji języka, sposobami nauczania w języku Saami, poczuciem przynależności do jednej grupy etnicznej Saamów mieszkających w różnych krajach. Projekt był realizowany w okresie od 1 marca do 31 sierpnia 2008 roku, a jego budżet wyniósł 9 900 euro<sup>40</sup>.
- „Wstępne studium: Sami ArctiChildren”. Celem projektu jest zbieranie materiałów dotyczących kultury i języka Saamów. Materiały te mają być w przyszłości wykorzystywane do opracowywania podręczników szkolnych w językach Saamów. Projekt ten był realizowany w drugiej połowie 2009 roku, a jego całkowity budżet wyniósł 15 385 euro<sup>41</sup>.
- „Wstępne studium: Edukacja – prawa bez znaczenia”. Projekt miał na celu znalezienie rozwiązania problemów dotyczących zbyt małej świadomości własnej tożsamości kulturowej Saamów i zwiększenia poczucia

---

<sup>36</sup> Ibidem, s. 134.

<sup>37</sup> Ibidem, s. 135.

<sup>38</sup> Ibidem, s. 136.

<sup>39</sup> Ibidem, s. 137.

<sup>40</sup> Ibidem, s. 138.

<sup>41</sup> Ibidem, s. 139.

przynależności etnicznej. Realizacja projektu trwała od 1 maja do 31 października 2009 roku. Budżet zamknął się kwotą 11 000 euro<sup>42</sup>.

- „Wstępne studium: rozwój przemysłu w regionie Saami”. Celem projektu był przegląd firm zajmujących się handlem tradycyjnymi produktami Saami<sup>43</sup>.
- „Wstępne studium: SÁFÁ – badania nad utworzeniem nordyckiego centrum języków Saami”. W ramach projektu były prowadzone konsultacje w sprawie ewentualnego utworzenia centrum języków Saami. Zbierane były opinie organizacji zajmujących się kulturą i językami Saami<sup>44</sup>.
- „Wstępne studium: Turystyka transgraniczna jako popularyzacja kultury Saamów”. Celem projektu było zbadanie możliwości współpracy firm branży turystycznej działających w całej północnej Skandynawii<sup>45</sup>.

Wszystkie powyższe projekty miały na celu poprawę bytu ludności Saami i ochronę ich tożsamości kulturowej. Znaczna część ich budżetu to wkłady własne i środki pochodzące z Norwegii.

Tereny zamieszkałe przez lud Saami to najbardziej dziewicze pod względem przyrodniczym obszary Unii Europejskiej. Nie zostały jeszcze zniszczone działalnością człowieka<sup>46</sup>. Przyroda Laponii stanowi bogactwo, którego nie można wyrazić za pomocą żadnych danych ekonomicznych. Przyroda ta jest częścią tożsamości kulturowej Saamów i dlatego właśnie chroniąc Saamów chroni się przyrodę. Jednocześnie ochrona tożsamości Saamów jest ściśle związana z ochroną przyrody<sup>47</sup>. Pierwotna, dzika przyroda przetrwa tak długo, jak przy kształtowaniu polityki w krajach nordyckich będą brane wartości wyższe niż doraźne zyski ekonomiczne.

Saamowie są harmonijną częścią przyrody. Stanowią cząstkę pierwiastka ludzkości. W przeciwieństwie do pozostałych ludów europejskich Saamowie nie panują nad przyrodą, lecz po prostu należą do niej<sup>48</sup>. Ich tożsamość kulturowa jest związana z rytmem przyrody; nie traktują siebie jako istot wyższych. Dzięki położeniu terenów zamieszkałych przez ten lud na peryferiach Europy

<sup>42</sup> Ibidem, s. 140.

<sup>43</sup> Ibidem, s. 141.

<sup>44</sup> Ibidem, s. 142.

<sup>45</sup> Ibidem, s. 143.

<sup>46</sup> D.A. Ratcliffe, *Lapland, a natural history*, New Haven 2005, s. 289–300.

<sup>47</sup> H. Minde, *Indigenous Peoples: Self-Determination Knowledge Indigeneity*, Delft 2008, s. 67–68.

<sup>48</sup> D. Gawthrop, *Vanishing Halo: Saving the Boreal Forest*, Vancouver 1999, s. 26–28.

Saamowie nie ulegli ideom panowania nad innymi. Nie ulegli również pośpiechowi ponaglącemu większość ludzkości do rabunkowej eksploatacji złóż naturalnych. Obecnie kraina ludu Saami jest jedynym miejscem w Europie, gdzie można zbadać niehandlową wartość zasobów przyrody. Przebywając w niej można zdać sobie sprawę z bliższego powinowactwa ludzi ze światem żyjącym, niż większość tak zwanego społeczeństwa cywilizowanego chciałaby przyznać.

#### SUMMARY

Saami are the only indigenous people in Europe. Today they live in tundra, taiga and coastal zones in the far north of Europe. Their reach cultural identity is endangered. The Saami are the inhabitants of four countries: Norway, Sweden, Finland and Russian Federation (Kola Peninsula). Preserving the Saami culture and languages is a part of European Union policy. The Saami culture is closely related to the nature so the policy of environment protection is also a part of preserving endangered Saami cultural identity. In the article the author gives examples of regulations and realized projects financed by EU funds that aim for improving living conditions of the Saami living in traditional way.

**Keywords:** Sami, indigenous peoples of Europe, northern Scandinavia, reindeer, Red Book of Endangered Languages